

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt allekirjoittaneelta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä (HE 172/2021 vp) eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lakialoitteesta (LA 39/2019 vp) laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta. Esitän lausuntonani kunnioittaen seuraavan.

Hallituksen esitys avioliittolain muuttamiseksi käsittää kaksi toisistaan periaatteessa erillistä asiaa. Toinen niistä koskee pakkoavioliittojen kumoamista ja toinen alaikäisen solmiman avioliiton tunnustamista Suomessa. Joskus oikeustosisaikasto voi olla kuitenkin sellainen, että nämä kietoutuvat yhdeksi kokonaisuudeksi siten, että avioliittoon on ulkomailla pakotettu alaikäinen henkilö tai alaikäiset henkilöt. Tarkastelen aluksi erikseen pakkoavioliittojen kumoamista koskevaa ehdotusta ja sen jälkeen ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamista Suomessa.

1. Pakkoavioliittojen kumoaminen

Avioliitto on puolisoitten vapaaseen tahdonmuodostukseen ja suostumukseen perustuva liitto. Tämä oli todettu jo vuoden 1734 lain naimiskaassa: ”Älköön ketään avioliittoon pakotettako, vaan vahvistakoon avioliiton sekä naisen että miehen vapaa tahto ja suostumus” (1734 NK 1:5).

Länsimaisen avioliittokäsityksen mukaan avioliitto on toisiinsa kiintyneiden ja rakastuneiden henkilökohtainen ratkaisu, jonka pätevyys ei riipu niistä motiiveista, joiden vuoksi avioliittoon on päädytty. Avioliiton pätevyyden kannalta on merkityksetöntä se, miten tulevat puoliset ovat tutustuneet toisiinsa. Tutustuminen voi perustua sattumaan, deittailuun Tinderissä tai muussa vastaavassa sovellutuksessa tai siihen, että puoliset ovat tavanneet toisensa sen vuoksi, että heidän vanhempansa, sukulaisensa tai ystävät ovat järjestäneet tulevien puolisoitten ensitapaamisen. Tällainen tilaisuuden luominen tutustumiselle ei ole tuomittavaa, eikä täytä pakkoavioliiton tunnusmerkistöä.

Pakon tunnusmerkistön täyttää toiminta, jossa henkilö itse ei saa vapaasti päättää siitä, solmiiko hän avioliiton vai jättääkö hän sen solmimatta. Suomen avioliittolaki perustuu ajatukselle siitä, että kumpikin vihittävistä puolisoista ilmaisee vihkivälle viranomaiselle oman kantansa avioliittoon. Vihkikaavan mukaan vihkivän viranomaisen kysymykseen siitä, tahtooko henkilö solmia avioliiton, on vastattava yksiselitteisesti: tahdon. Suomalaisessa järjestelmässä ei siten pitäisi edes teoriassa syntyä kysymystä siitä, onko henkilö pakotettu avioliittoon vai ei. Teoria ei kuitenkaan auta niissä tilanteissa, joissa Suomessa asuvat henkilöt tai toinen heistä on pakotettu ilmaisemaan halunsa solmia avioliitto vastoin omaa, itsemääräämisoikeuden mukaan määräytyvää, tahtoaan.

Pakkoavioliittojen kumoamista koskevan hallituksen esityksen keihäänkärki on kuitenkin muualla kuin Suomessa. Avioliittoa, joka on solmittu sen vuoksi, että jokin puolisojen ulkopuolinen kolmas taho on pakottanut puoliset avioliittoon, pidetään Suomessa ihmisoikeusloukkauksena. Pakko voi olla fyysistä tai henkistä, taloudellista kiristämistä tai väkivalta tai sen uhka voi kohdistua myös puolison sukulaisiin. Ilmiö on maailmanlaajuinen ja myös laajan kansainvälisen tutkimuksen kohteena. Yksinomaan HeinOnline-tietokannassa on 195 000 viittausta artikkeleihin, joissa tarkastellaan eri näkökulmista ja erilaisista teoreettisista lähtökohdista käsin pakkoavioliittoihin liittyvää problematiikkaa.

Pakkoavioliitot ja kunniaväkivalta liittyvät toisiinsa ikävällä tavalla. Kunniaväkivaltaa saatetaan käyttää tilanteessa, jossa avioliittoon pakotettu henkilö pyrkii pääsemään irti pakkosuhteestaan. Avioero tai avioliiton purkaminen kumoamalla ei siis ole ratkaisu, joka siirtäisi avioliittoon pakotetun turvavyöhykkeelle, jossa ei ole väkivallan uhkaa.

Hallituksen esitys pakkoavioliittojen kumoamiseksi on tätä taustaa vasten ymmärrettävä. Sillä halutaan antaa ”viesti siitä, että oikeusjärjestyksemme ei hyväksy pakottamalla solmittua avioliittoa” (HE 172/2021, s. 10). Käytännöllistä merkitystä säädettävällä lailla ei juuri ole. Avioliiton kumoamista koskevien hakemusten ”määrän oletetaan olevan hyvin pieni, arviolta joitakin yksittäisiä tapauksia vuodessa” (HE 172/2021, s. 11). Pakkoavioliittojen ”purkamista koskevalla erillissääntelyllä on ennen kaikkea symbolinen merkitys” (HE 172/2021, s. 12) ja sillä ”korostetaan teon moitittavuutta” (HE 172/2021, s. 14).

Lainvalmistelun aikana ehdotus pakkoavioliittojen kumoamisesta on jonkin verran muuttunut, mutta sen perusratkaisut ovat pysyneet ennallaan. Oikeusministeriön julkaisemasta arviomuistiosta saadusta lainsäädäntöpalautteesta julkaistusta tiivistelmästä (OM Mietintöjä ja lausuntoja 2020:17) ja luonnoksesta hallituksen esitykseksi

laaditusta lausuntotiivistelmästä (OM Mietintöjä ja lausuntoja 2021:7) ilmenee, että hanketta on sekä puollettu että myös arvosteltu ankarin sanankääntein. Kritiikin ydin, siltä osin kuin se koskee pakkoavioliittojen kumoamista, voidaan tiivistää seuraavasti. Kun avioliitto on mahdollista purkaa Suomessa avioerolla hyvin yksinkertaisessa menettelyssä riippumatta siitä, onko liitto solmittu vapaaehtoisesti tai siihen pakotettuna, ei ole olemassa aitoa tarvetta laatia erillistä lakia pakkoavioliittojen kumoamisesta. Kuten hallituksen esityksestä ilmenee, tällainen ratkaisu johtaisi siihen, että avioliittolakiin olisi tehtävä lukuisia lisäyksiä ja muutoksia. Jos hallitus itsekkin uskoo, että niillä on vain symbolinen merkitys, miksi näin mittavaan julkisivuremonttiin on ylisummaan pakko ryhtyä. Samanlaisen viestin olisi voinut antaa tiivistetyssä muodossa kriminalisoimalla avioliittoon pakottaminen jotakuinkin sillä tavalla kuin lakialoitteessa (LA 39/2019 vp) on esitetty.

Hallituksen esitys perustuu ajatukselle siitä, että pakkoavioliiton kumoamisen jälkeen avioliitossa olleen henkilön siviilisäätty palaa sellaiseksi, jollainen se oli ennen pakkoavioliiton solmimista. Tätä esitystä on perusteltu sillä, ”joissakin yhteisöissä avioeroon voi liittyä voimakas stigma” (HE 172/2021, s. 4, s. 12). Väitteen tueksi ei viitata mihinkään lähteeseen, eikä siten ole mahdollista arvioida sitä, millaiseen aineistoon tutkimus perustuu. Epäilemättä pakkoavioliittoon sinänsä voi liittyä voimakas stigma ja mahdollisesti sellainen voi liittyä myös pakkoavioliiton kumoamista koskevaan ratkaisuun, mutta tosioloja vastaamattoman tiedon merkitseminen väestötietojärjestelmään tuskin voi pyyhkiä pois niitä kärsimyksiä, joita pakkoavioliitto on puolisolle sen aikana aiheuttanut.

Hallituksen esityksen mukaan pakkoavioliiton kumoamista koskevaa ratkaisua tuomioistuimelta voi hakea vain avioliittoon pakotettu aviopuoliso. Hakemuspuhevaltaa ei ole uskottu viralliselle syyttäjälle samalla tavalla kuin se on tehty voimassa olevassa avioliittolaissa (AL 27.2 §) silloin kun puoliset ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia, tai jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto tai rekisteröity parisuhde vielä ole purkautunut. Jos pakko, jonka johdosta avioliitto on solmittu, jatkuu avioliiton aikana, se saattaa estää pakkoavioliitossa elävää henkilöä itseään käyttämistä hakemuspuhevaltaa avioliiton kumoamista koskevassa asiassa. Sen vuoksi harkinnanarvoista saattaisi olla palata virallisen syyttäjän mahdollisuuteen hakea pakkoavioliiton kumoamista ainakin silloin, jos avioliittoon pakottamisesta rikoslakiin sisällytetään vastaisuudessa erityinen säännös.

Hallituksen esityksen mukaan pakkoavioliiton kumoamista koskevalla ratkaisulla on samat oikeusvaikutukset kuin avioerotuomiolla. Puolisoilla on toisin sanoen kumoamisratkaisun jälkeen avio-oikeus toistensa omaisuuteen, ellei sitä ole poissuljettu avioehtosopimuksella tai testamenttiin, lahjakirjaan tahi henkivakuutuksen edunsaajamääräykseen liitettyllä avio-oikeusmääräyksellä. Puolisoiden avio-oikeus toteutetaan omaisuuden osituksessa, jossa määritetään avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö ja vahvistetaan tasingon määrä. Mikäli avioliittoon pakotettu puoliso on huomattavan varakas ja puolisoiden varallisuuserot ovat olleet pakkoavioliiton perimmäinen syy, avioliittoon pakotettu puoliso joutuu antamaan tasinkoa entiselle puolisolleen omaisuuden osituksessa. Tämän seurauksen estämiseksi avioliittolain 103 §:ään tulisi lisätä uusi momentti, mainitun lainkohdan 3. momentiksi, minkä vuoksi nykyinen 3. momentti siirtyisi 4. momentiksi. Ehdotukseni uudeksi momentiksi on seuraava:

Jos avioliitto on kumottu, avioliittoon pakotettu ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan entiselle puolisolleen.

Säännös tulisi sovellettavaksi vain niissä osituksissa, joissa puolisoiden aviovarallisuussuhteisiin tulee sovellettavaksi Suomen laki. Sillä ei olisi soveltamismerkitystä niissä tapauksissa, joissa aviovarallisuussuhteiden purkamiseen tulee sovellettavaksi vieraan valtion laki.

Kaiken kaikkiaan hämärän peitossa on ja hämärän peittoon jää myös se, mikä merkitys Suomessa tehdyllä päätöksellä pakkoavioliiton kumoamisesta on vieraassa valtiossa. Jos avioliittoon pakottaminen on tapahtunut kuvitteellisessa valtiossa Syldaviassa ja avioliitto kumotaan Suomessa ja avioliiton varallisuusosoikeudellisiin suhteisiin sovellettava laki on Syldavian laki, mahdollista on, että Syldavia ei lainkaan tunnusta Suomen tuomioistuimen tekemää ratkaisua tai jos se tunnustaakin sen, se voi velvoittaa avioliittoon pakotetun luovuttamaan Syldaviassa olevan omaisuuden toiselle puolisolle. Tätä ei estäisi Suomen avioliittolakiin lisätty säännös siitä, ettei avioliittoon pakotetulla puolisollla ole velvollisuutta antaa omaisuuttaan toiselle puolisolle.

Hallituksen esityksessä esitetty ennuste siitä, että Bryssel II a –asetuksessa olevat avioerojen tunnustamista koskevat säännökset soveltuvat myös avioliiton kumoamista koskevan päätöksen tunnustamiseen, on valistunut arvaus niin kauan kunnes asiasta on saatu Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu. Vaikkakin se olisi myön-

teinen, se koskee vain avioliiton kumoamista koskevaa ratkaisua, ei sen sijaan kysymystä siitä, minkä maan lain mukaan aviovarallisuusosoikeudelliset kysymykset on ratkaistava.

Hallituksen esityksen Akilleen kantapää pakkoavioliittojen kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä on näyttö. Hakijan on ”esitettävä uskottava näyttö avioliittoon pakottamisesta” (HE 172/2021, s.13). Sellaisen näytön hankkiminen ulkomailta voi olla käytännössä mahdotonta, pelkästään toisen osapuolen kertomus asiassa ei voi olla riittävä, *audiatur et altera pars* –periaate velvoittaa kuulemaan laajalti kaikkia niitä, joilla on asiasta tietoa. Uskottavan näytön hankkiminen voi olla kallista, todistajien matkakulut ja todistajanpalkkiot voivat de facto muodostaa esteen uskottavan näytön saamiselle. Verrattuna siihen, että hakija voi käynnistää avioeroprosessin ja saada sen tuloksena käytännössä saman lopputuloksen kuin avioliiton kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä ilman erityistä todistelua, ennustettavaa on, että kynnyks kumoamishakemuksen tekemiseen on korkea. Sitä nostaa vielä pelko siitä, että tuomioistuim ei pidä esitettyä näyttöä uskottavana ja hylkää avioliiton kumoamista koskevan hakemuksen. Tässä tilanteessa käy sitä puolisoa sääliksi, joka on kokenut tulleen pakotetuksi avioliittoon, mutta on pakotettu jatkamaan avioliittoa tuomioistuimen hylkäävän ratkaisun johdosta.

Suomen maineen ylläpitäminen maana, joka kunnioittaa ihmisoikeuksia ja halua puolustaa oikeusvaltiota nykyistä turvallisemmaksi edellyttää muutakin kuin juhlapuheita. Se edellyttää tekoja. Ja lain säätäminen on yksi tapa viedä asioita eteenpäin. Tässä nimenomaisessa tapauksessa jää kuitenkin avoimeksi se, onnistuuko lainsäätäjät ratkaisemaan pakkoavioliittoihin liittyvät ongelmat elegantilla tavalla ehdottamalla pakkoavioliittojen kumoamista koskevan järjestelmän luomista. Ainakin hallituksen esitykseen sisältyy harvinaisen paljon epäilyjä siitä, että pakkoavioliiton kumoaminen tuomiolla tulee olemaan käytännössä hyvin harvinaista. Se ei estä hallitusta raportoimasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa arvioivalle työryhmälle myöhemmin siitä, että Suomi on kuuliaisesti täyttänyt GREAVION vuonna 2019 antaman suosituksen, jos eduskunta hyväksyy hallituksen esityksen. Maapallo ei suistuisi radaltaan, vaikka tämä esitys ei johtaisi lainsäädäntötoimiin.

2. Ulkomailta solmitun avioliiton tunnustaminen

Suomessa avioliittolakia muutettiin 1.6.2019 voimaan tulleella lailla siten, että avioliiton voi solmia ainoastaan 18 vuotta täyttänyt henkilö. Avioliittolain voimaan tullessa 1.1.1930 säännös oli näin kuuluva: ”Avioliittoon ei saa mennä mies, ennenkuin on

kahdeksantoista eikä nainen ennenkuin on seitsemäntoista vuotta täyttänyt, ellei tasavallan presidentti ole antanut siihen lupaa”.¹ Tasavallan presidentin valtaoikeuksia kavennettiin vuoden 1988 alusta voimaan tulleella lain muutoksella. Muutoksen jälkeen lupaviranomaisena toimi oikeusministeriö. Muutetun säännöksen mukaan alaikäisen lapsen huoltajan suostumusta ei tarvittu alaikäisen solmimalle avioliitolle. Huoltajalle piti kuitenkin varata tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen johdosta ennen asian ratkaisemista, jos hänen olinpaikkansa oli mahdollista kohtuullisin toimenpitein selvittää.

Euroopan Unionin jäsenvaltioissa avioliittoikä vaihtelee. Kaikissa jäsenvaltioissa avioliiton solmimisen vähimmäisikä ilman huoltajan suostumusta tai ilman viranomaisen antamaa lupaa on 18 vuotta. Saksassa, Tanskassa, Ruotsissa, Suomessa, Hollannissa muuta vaihtoehtoa ei ole. Puolassa miehen avioitumisikä on 18 vuotta.

Monissa jäsenmaissa avioliiton voi kuitenkin solmia huoltajien suostumuksella tai viranomaisen antamalla suostumuksella nuorempana, useimmissa tapauksissa 16-vuotiaana. Virossa avioliiton solmimisen vähimmäisikä on 15 vuotta. Belgiassa, Ranskassa, Kreikassa, Irlannissa, Luxembourgiassa ja Sloveniassa avioliiton solmimiselle ei ole asetettu laissa vähimmäisikää. Puolassa 16 vuotta täyttänyt nainen voi saada luvan avioliiton solmimiseen.

Liettuassa lapsi voi solmia avioliiton huoltajien suostumuksella 16 vuotta täytettyään. Jos avioliittoon aikova henkilö on raskaana, tuomioistuim voi sallia lapsen avioitua tätä nuorempaanakin. Kroatiassa tuomioistuim voi sallia 16 vuotta täyttäneen solmia avioliiton, jos lapsi on fyysisesti ja mentaalisesti kypsä avioliittoon.

Seitsemässä unionin jäsenmaassa (Itävalta, Belgia, Bulgaria, Ranska, Espanja ja Romania) avioliittoon aikova alle 18-vuotias tarvitsee avioliiton solmimiseen sekä huoltajien suostumuksen että tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen antaman luvan. Kroatiassa, Tšekissä, Kreikassa, Irlannissa, Puolassa ja Slovakiassa avioliittoon aikova

¹ Vuoden 1734 lain naimiskaaren mukaan avioitumisikä oli miehillä ”yksikolmatta” ja naisilla seitsemäntoista vuotta (1734 NK 1:6). –Korkea avioitumisikä oli kuitenkin pulmallinen, koska avioitumispaineet saattoivat kasvaa liian suuriksi ja pariskunnat elivät yhdessä avioliittoa solmimatta. Kuninkaan kirjeellä 15.2.1735 avioliiton solmimista koskevaan vähimmäisikää koskevaan säännökseen tehtiinkin huomattava muutos: ”Lapinmaan rahvaan erityisiin oloihin nähden on määrätty, että kun Lapin mies on täyttänyt seitsemäntoista vuotta ja oppinut välttävästi lukemaan kirjaa ja käsittämään tarpeelliset kristinopin kappaleet, hänen on sallittava mennä avioliittoon”. –Kuninkaalla oli oikeus antaa lain selityskirjeitä, jotka asiallisesti merkitsivät usein alkuperäisen sääntelyn muuttamista toisensiväiseksi.

alle 18-vuotias tarvitsee tuomioistuimen tai viranomaisen luvan, mutta avioliiton solmiminen ei edellytä huoltajan suostumusta. Kyproksella, Latviassa ja Maltassa avioliiton solmimiseen alle 18-vuotiaana tarvitaan vain huoltajien suostumus.

YK:n yleissopimus, joka koskee suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista (SopS 50/1964) sisältää myös avioliiton vähimmäisikää koskevan sääntelyvelvoitteen. Sen 2 artiklan mukaan ”sopimusvaltioiden tulee ryhtyä lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin määritelläkseen vähimmäisavioiän. Tätä ikää nuorempi henkilö ei saa laillisesti solmia avioliittoa, *paitsi milloin toimivaltainen viranomainen on painavista syistä myöntänyt erivapauden ikään nähden avioliittoon aikovien puolisojen etujen mukaisesti*”. Erivapaus avioliiton solmimiseen alle 18-vuotiaana ei siis ole YK:n yleissopimuksen mukaan ristiriidassa avioliiton vähimmäisavioikää koskevan sääntelyn kanssa.

Euroopan unionin ulkopuolisissa maissa avioliiton vähimmäisikää koskevat määräykset ovat hyvinkin kirjavina. UNICEFin tilastojen mukaan lapsiavioliitoissa ja lapsiavioliitoissa, joissa ainakin toinen puolisoista on alle 18 vuotta täyttänyt, elää vuonna 2021 noin 650 miljoonaa henkilöä. Maailmanlaajuisesti 21 % naisista on avioitunut nuorempana kuin 18-vuotiaana, Nigeriassa peräti 76 %. Ongelma on vakava ja lapsiavioliittoja ja niihin rinnastuvia avioliittoja pidetään aiheellisesti ihmisoikeusloukkauksina. Liian varhaisen perheenmuodostuksen seurauksena usein naiset jäävät kokonaan vaille koulutusta ja perheet elävät köyhyydessä.

Hallituksen esitys siitä, että avioliittoa, joka täyttää 115 §:n mukaiset pätevyyden edellytykset, ei kuitenkaan pidetä pätevänä Suomessa, ellei siihen ole erityisiä syitä, jos avioliittoa solmittaessa ainakin toinen kihlakumppaneista oli alle 18-vuotias ja ainakin toisella oli asuinpaikka Suomessa, on ennen muuta *moraalinen kannanotto* siihen, että alle 18 vuotta täyttäneiden avioliittoja ei Suomessa hyväksytä. Sillä ei voida lainkaan vaikuttaa siihen, salliiko jonkun toisen maan avioliittolainsäädäntö avioliiton solmimisen tätä nuorempana.

Jos tarkastellaan asiaa ainoastaan Euroopan unionin jäsenmaiden sisäisestä näkökulmasta, hallituksen esitys toteutuessaan merkitsisi sitä, että Suomi ei tunnustaisi päteväksi sellaista avioliittoa, jonka unionin jäsenmaan kansalainen on solminut alle 18-vuotiaana oman maan lainsäädännön mukaisesti, mikäli avioliittoa solmittaessa ainakin toisella unionin jäsenmaan kansalaisella oli asuinpaikka Suomessa. Eli jos Suomessa asuva mies kihlautuu virolaistytön kanssa ja solmii hänen kanssaan avioliiton Tallinnassa kun tyttö on 16 vuotias, avioliittoa ei pidetä hallituksen esityksen mukaan

pätevänä Suomessa. Sama pätemättömyyden uhka leijuu kaikkien niiden avioliittojen yllä, jotka on solmittu unionin jäsenmaassa, jos jäsenmaan avioliittolainsäädäntö sallii avioitumisen alle 18-vuotiaana ja toisella kihlakumppaneista oli asuinpaikka Suomessa.

Alle 18-vuotiaiden solmimia avioliittoja ei ole paljon, hallituksen esityksen mukaan vuosittain yhteensä alle 10. Tilastoluvusta ei käy kuitenkaan ilmi se, kuinka moni näistä avioliitoista on solmittu Euroopan unionin jäsenmaiden kansalaisten kesken ja kuinka usein aviopuolisoista ainakin toisen kotivaltio on unionin ulkopuolinen. Todennäköisesti ongelmana ovat sellaiset avioliitot, jotka on solmittu unionin ulkopuolella sijaitsevan kuvitteellisen Syldavian lainsäädännön mukaisesti, jonka lainsäädännön mukaan vähimmäisikäraja avioliiton solmimiselle on 14-vuotta.

Hallituksen esityksessä ehdotettua sääntelyä on perusteltu viittaamalla korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun. Se on tiivistäen seuraava:

KHO 2005:87. A oli hakenut oleskelulupaa perhesiteen perusteella Suomeen, koska hän oli solminut Syyriassa avioliiton Suomessa vuodesta 1996 asuneen 15-vuotiaan serkkunsa B:n kanssa. Ulkomaalaisvirasto oli hylännyt oleskelulupahakemuksen. Korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei B ollut alaikäisenä ja riippuvuussuhteessa vanhempiinsa voinut antaa vapaaehtoista ja täyttä suostumusta avioliitolle. Korkein hallinto-oikeus katsoi lisäksi, että sillä seikalla, että joissain valtioissa on mahdollista solmia avioliitto Suomen lain mukaan selvästi lapsena, ei voi olla sitä vaikutusta, että tällaisten avioliittojen perusteella tulisi asianomaisille myöntää oleskelulupa Suomeen. Myös maahanmuuttajatyöillä on kulttuuritaustasta ja uskonnosta riippumatta oikeus täyttää ja vapaaehtoista suostumusta ilmentävään aviopuolison valintaan. Oleskeluluvan myöntämistä ei pidetty lapsen edun mukaisena.

Ratkaisussa otettiin esikysymyksenä kantaa siihen, oliko A:n ja B:n avioliiton tunnustamiselle edellytyksiä. Huomattava on, että kannanotto tehtiin niiden säännösten perusteella, jotka ovat edelleen voimassa. Nykyinenkin laki siis sallii olosuhteista riippuen perustellun punninnan sille, onko Suomella velvollisuus tunnustaa aina vieraassa valtiossa solmittu avioliitto, jos se on solmittu asianomaisen valtion säännösten mukaan. Tarvetta sille, että tunnustamisen edellytyksiä kiristetään hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla, tästä näkökulmasta ei ole.

Avioliiton tunnustamatta jättämisellä on hyvin dramaattiset seuraamukset kuten hallituksen esityksestä käy ilmi (HE 172/2021, s. 15). Tunnustamatta jättäminen vaikuttaa lapsen asemaan, lapsi menettää aviolapsen statuksen. Se taas merkitsee sitä, ettei

lapsella ole oikeutta saada elatusta isältään, jos lapsi on äitinsä huollossa. Lapsi menettää myös perintöoikeutensa isänsä jälkeen. Äidin kannalta tunnustamatta jättäminen merkitsee sitä, ettei hän voi saada lainkaan aviovarallisuusjärjestelmän antamaa suojaa eikä myöskään mitään avioliittoon perustuvia etuuksia. Kun avioliittoa ei tunnusteta, sitä ei voida myöskään purkaa avioerolla tai kumota pakkoavioliiton kumoamista koskevien säännösten nojalla, jos hallituksen esitys tältä osin johtaa lainsäädäntötoimenpiteisiin. Hallituksen esityksen perusteluissa viitataan aihueellisesti siihen mahdollisuuteen, että muutos voi heikentää nykytilaa. Uhka siitä, että avioliittoa ei tunnusteta, voi johtaa siihen, että Suomessa kotipaikan omaava henkilö, olipa hän Suomen kansalainen tai ei, ei uskalla lainkaan palata ulkomailta takaisin kotimaahansa.

Nykyinen järjestelmä, joka rakentuu kansainvälisessä yksityisoikeudessa noudatettujen ratkaisuperiaatteiden mukaan, sallii aina avioliiton tunnustamatta jättämisen, jos sellainen ratkaisu olisi oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen. *Ordre public* –säännöstö on toimiva säännöstö, eikä sen täsmentämiseen hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla olevan erityistä tarvetta. Syldaviassa 14 vuotta täyttäneiden alaikäisten solmima avioliitto voidaan jättää nykyisinkin voimassa olevien säännösten perusteella tunnustamatta, vaikka kumpikaan kihlakumppaneista ei olisi asunut Suomessa avioliittoa solmittaessa.

Helsingissä 12. päivänä marraskuuta 2021

Urpo Kangas

siviilioikeuden professori emeritus

Helsingin yliopisto